

Modern Approaches and Boundaries of Humanitarian Diplomacy

UDC: 327.82+327.83

DOI: <https://doi.org/10.15421/172412>**Konovalova Marta**Ph.D., <https://orcid.org/0000-0002-0680-6975>, konovalova.marta@gmail.com*Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)*

Abstract

The purpose of the article is a comprehensive study of the definitions of "humanitarian diplomacy" and a quantitative and qualitative analysis of the scientific views outlined from the scientometric data base in order to determine thematic clusters and connections by key words.

Relevance. Humanitarian diplomacy has often conflicting interpretations based on different contexts and goals. In the conditions of modern global challenges, the understanding of various aspects of humanitarian diplomacy is of great importance for the development of effective strategies of international cooperation, response to humanitarian crises, and definition of the range of subjects.

Results. The article identifies two main approaches to understanding humanitarian diplomacy. First, humanitarian diplomacy is considered as a tool for achieving foreign policy goals and national interests, which is the result of the classical understanding of the concept of diplomacy. This approach emphasizes state strategy and international relations, where diplomacy acts as a tool for managing foreign policy and protecting national interests. Second, humanitarian diplomacy is considered as a communicative act, which is designed to stimulate humanitarian actions. This approach defines humanitarian diplomacy as a way to promote humanitarian goals, promote the protection of human rights, and address global problems such as poverty, hunger, conflict, and other human suffering. The difference in these approaches is also reflected in the goals of the subjects of humanitarian diplomacy: a diplomat (an official representative of the state) protects national interests, while delegates of non-governmental organizations represent the interests of vulnerable categories of the population and work for the benefit of humanity. In addition, the article analyzes the interrelationships of key terms in scientific articles, which allows identifying subject clusters and determining the main directions of research in the field of international relations and humanitarian diplomacy.

Conclusions. The article provides better understanding of two important aspects of the spectrum of humanitarian diplomacy: the effectiveness of humanitarian actions in the context of global challenges, and the role in building the country's image and the achievement of national interests. The obtained results emphasize the importance of diplomatic efforts of state and non-state actors in solving humanitarian problems and indicate potential directions for further research in this area.

Keywords: humanitarian diplomacy, national interests, humanitarianism, humanitarian actions, vulnerable categories of the population, humanitarian aid, soft power

Сучасні підходи та межі гуманітарної дипломатії

Коновалова Марта*Київський національний університет імені Тараса Шевченка (Київ, Україна)*

Анотація

Метою статті є комплексне дослідження дефініцій «гуманітарна дипломатія» та кількісно-якісний аналіз наукових розвідок окресленої з наукометричної бази для визначення тематичних кластерів та зв'язків за ключовими словами.

Актуальність. Гуманітарна дипломатія має часто протилежне тлумачення, виходячи з різних контекстів та цілей. В умовах сучасних глобальних викликів, розуміння різних аспектів гуманітарної дипломатії має велике значення для розвитку ефективних стратегій міжнародного співробітництва, реагування на гуманітарні кризи, визначення кола суб'єктів.

Результати. У статті визначено два основних підходи до розуміння гуманітарної дипломатії. По-перше, розглядається гуманітарна дипломатія як інструмент досягнення зовнішньополітичних цілей та національних інтересів, що є результатом класичного розуміння поняття дипломатії. Цей підхід акцентує на державній стратегії та міжнародних відносинах, де дипломатія виступає як інструмент управління зовнішньополітичною політикою та захисту національних інтересів. По-друге, гуманітарна дипломатія розглядається як комунікативний акт, який покликаний стимулювати гуманітарні дії. Цей підхід визначає гуманітарну дипломатію як спосіб сприяння гуманітарним цілям, сприяння захисту прав людини та вирішенню глобальних проблем, таких як бідність, голод, конфлікти та інші людські страждання. Різниця в цих підходах також відображається в цілях суб'єктів гуманітарної дипломатії: дипломат (офіційний представник держави) захищає національні інтереси, тоді як делегати неурядових організацій представляють інтереси вразливих категорій населення та працюють на благо людства. Крім того, у статті проведено аналіз взаємозв'язків ключових термінів у наукових статтях, що дозволяє ідентифікувати кластери тематики та визначити основні напрямки досліджень у галузі міжнародних відносин та гуманітарної дипломатії.

Висновки. У підсумку, стаття дозволяє краще розуміти дві важливі аспекти спектру гуманітарної дипломатії: ефективність гуманітарних дій в контексті глобальних викликів роль в розбудові іміджа країни та досягнення національних інтересів. Отримані результати наголошують на значенні дипломатичних зусиль державних та недержавних акторів у вирішенні гуманітарних проблем та вказують на потенційні напрямки подальших досліджень у цій області.

Ключові слова: гуманітарна дипломатія, національні інтереси, гуманізм, гуманітарні дії, вразливі категорії населення, гуманітарна допомога, «м'яка сила»

Стаття надійшла / Article arrived: 19.01.2024

Схвалено до друку / Accepted: 29.02.2024

Вступ.

Українська дипломатична практика сьогодні актуалізує розуміння різних явищ та термінів. В даному ракурсі вагомий інтерес становить поняття «гуманітарна дипломатія». З початку повномасштабного вторгнення в Україну на питаннях гуманітарної допомоги зосереджена робота вітчизняних та зарубіжних, державних та недержавних інститутів. Якщо звернутись до інструменту ООН з фінансового трекінгу (Financial tracking service, 2023), то бачимо, що Україна очолює список країн, що отримували гуманітарну допомогу в 2022-2023 рр. До п'ятірки найбільших надавачів гуманітарної допомоги за 2023 рік входять США, Німеччина, Європейська комісія, Японія, Швеція. Чи є це результатом гуманітарної дипломатії? Якими будуть наслідки та чи виникає певна залежність від країн-донорів? Чим керуються донори, коли приймають рішення про гуманітарну підтримку, чи сповідують власні інтереси, чи віддані гуманітарному праву? Для глибшого розуміння і дослідження варто розглянути дефініції терміну «гуманітарна дипломатія» та провести кількісне та якісне дослідження наукових тематичних розвідок, що визначає мету статті.

Для означеної мети було проведено аналіз дефініцій поняття «гуманітарна дипломатія» та використано метод бібліографічного картування наукових статей, які формують дослідницьку базу для окреслення дотичних сфер до поняття «гуманітарна дипломатія» і виокремлення особливих зв'язків та кластерів. Основна мета використання бібліографічного картування визначити чи існує безперечний зв'язок між гуманітарною дипломатією та національними інтересами чи переважає слідуванні гуманітарним принципам.

Дані були зібрані з наукометричної бази Scopus, процес збору та обробки даних передбачав декілька кроків: Крок 1. Виокремлення статей з ключовим словом «гуманітарна дипломатія» англійською мовою, без виокремлення конкретного періоду. Таким чином було отримано 398 статей; крок 2. Бібліографічний аналіз з використанням програмного забезпечення Biblioshiny та VOSviewer; крок 3. Візуалізація та інтерпретація отриманих результатів.

Результати дослідження.

Для розуміння контексту варто виокремити дефініцію «гуманітарна дипломатія» через призму дипломатичної діяльності та поняття гуманізм. Класичне визначення дипломатії міститься в Оксфордському словнику англійської мови: «Дипломатія – це здійснення міжнародних відносин шляхом переговорів; сукупність засобів, що їх використовують послы й посланники з метою забезпечення переговорного процесу; праця або мистецтво дипломата». Авторське бачення розкриває поняття «дипломатії» як високоінтелектуального мистецтва взаємодії на міжнародній арені при захисті

та просуванні національних інтересів держави (Балануца, 2022, с. 12). З огляду на розуміння поняття «гуманізм» як людиноцентричного погляду на світоустрій, гуманітарна дипломатія логічно визначає специфічну сферу дипломатичної діяльності, як то гуманітарна сфера з виокремленням предмету комунікаційного акту – кінцевого реципієнта – «вразливі групи населення». Таким чином, гуманітарна дипломатія проголосила примат прав людини і вийшла за традиційні рамки виняткової правосуб'єктності держави, тим самим акцентуючи увагу на філософії моралі та ціннісних орієнтирах. Гуманітарна дипломатія вирішує складні глобальні проблеми, що стосуються всього людства і дипломати мають адаптувати свої орієнтири для вимірювання успішності переговорів і співпраці, віддаючи їм від торговельних балансів і максимізації прибутків, акцентуючи увагу на спільній долі людей (Bowden, & Metcalfe-Hough, 2022).

Разом з тим великий масив дефініцій гуманітарної дипломатії описаний з огляду на діяльність гуманітарних неурядових організацій. Метою гуманітарної дипломатії є захист, допомога та пошук рішень для біженців, внутрішньо переміщених осіб, осіб без громадянства та інших осіб, якими займається агентство. ... Для цього потрібна адвокація з урядами та взаємодія як із суверенними державами, так і з недержавними суб'єктами. Це передбачає переконання державних і недержавних акторів тримати кордони відкритими, щоб отримати доступ до біженців, захистити їх і допомогти їм, а також працювати над довгостроковими рішеннями» (Q&A, & Clements, 2016). Діалог (приватний або публічний) між урядами та (або) гуманітарними організаціями, міжурядовими організаціями та неурядовими організаціями (НУО) або іншими недержавними суб'єктами» (Veuthey, 2012). Концепція гуманітарної дипломатії охоплює діяльність, яку проводять гуманітарні організації, щоб отримати простір від політичних і військових органів влади, щоб функціонувати сумлінно. Ця діяльність включає такі зусилля, як організація присутності гуманітарних організацій у певній країні, переговори щодо доступу до цивільного населення, яке потребує допомоги та захисту, моніторинг програм допомоги, сприяння повазі до міжнародного права та норм, підтримка осіб та установ корінного населення та залучення в адвокації на різних рівнях на підтримку гуманітарних цілей» (Smith, 2007). Гуманітарна дипломатія це переконання лідерів думки та офіційних осіб діяти весь час в інтересах вразливих соціальних груп чи індивідів із повної поваги до фундаментальних гуманітарних принципів. Таке визначення гуманітарної дипломатії було прийнято міжнародною федерацією Червоного Хреста і Червоного півмісяця.

Вищевказані визначення дають підстави стверджувати, що гуманітарна дипломатія виходить з

особливості дипломатії як комунікативного процесу, при чому не обмежуючись лише офіційними/державними представниками, а залучаючи інших недержавних суб'єктів міжнародних відносин. Посол Крістофер Лемб, спеціальний радник Австралійського Червоного Хреста та Міжнародної федерації товариств Червоного Хреста та Червоного Півмісяця (IFRC) вказує на вимоги до реалізації і оцінювання гуманітарної дипломатії: обов'язок переконувати, фокус на області знань, в якій ви є експертом, залучення зовнішніх партнерів за потреби (Harel, 2022), чим розширює екосистему суб'єктів гуманітарної дипломатії.

Отримуємо двоєке розуміння гуманітарної дипломатії: по-перше, гуманітарна дипломатія як інструмент досягнення зовнішньополітичних цілей та національних інтересів, що природно розкривається з розуміння поняття дипломатії; по-друге, гуманітарна дипломатія, як інструмент стимулювання гуманітарної дії. Логіка розрізнення підходів також конкретизується цілями суб'єкта гуманітарної дипломатії: дипломат представляє національні інтереси, делегат НУО представляє інтереси вразливих категорій населення (Costas, 2023). Поняття «гуманітарна дипломатія» інтерпретувалося могутніми державами, аби виправдати втручання у внутрішні справи слабкіших міжнародних акторів; підлаштовувалось під еру інформатизації, долаючи кордони та фізичні перешкоди задля найшвидшої реакції на потрясіння; відкривало досі небачені можливості у своїй ефективності (Вікторов, Бажан, & Ковтун, 2021). Такий підхід балансує між класичним розумінням дипломатії як діяльності з реалізації національної зовнішньої політики і відповідальністю за реалізацію цілей сталого розвитку та відповідальністю та слідуванню гуманітарним цінностям.

Підтвердження гіпотези щодо національних інтересів дослідники згаданої вище статті висвітлюють на прикладі Сполучених Штатів, як для багатьох держав світу гуманітарна дипломатія перетворилась на інструмент покращення двота багатосторонніх відносин, шляхом надання фінансової, військової та натуральної допомоги.

Аргумент «власний інтерес донора» може бути пов'язаний з кількома цілями, які переслідують донори. Одна з них – геополітична. Гіпотеза полягає в тому, що надання гуманітарної допомоги може вплинути на відношення отримувача на користь донора. У цьому контексті зазвичай передбачається, що донор допомагатиме одержувачам, які мають односторонні або, принаймні, є потенційними політичними союзниками. Вчені використовують дані про голоси в ООН, щоб виміряти ефект політичного союзу. Однак політичний союз може бути як результатом, так і визначальним фактором розподілу допомоги (Alberto, & Dollar, 2000).

Інший підхід полягає в тому, щоб пов'язати фактор політичного союзу з колоніальним минулим донорів та наявністю великої діаспори в країні-отримувача допомоги. Згідно з групою дослідників, «лобіювання етнічних груп може впливати на структуру допомоги» (Berthelemy, 2006). Вони ілюструють цей аналіз даними, які показують значні обсяги допомоги, наданої Великобританією Індії, Сполученими Штатами Ізраїлю, Німеччиною Туреччині та Францією Камеруну. Вони дійшли висновку, що якщо припустити, що існує позитивна кореляція між етнічним складом і колоніальною історією країни-донора, це може пояснити, чому колишні колонії зазвичай є основними одержувачами офіційної допомоги на розвиток від своїх колишніх колоніальних правителів.

Також варто згадати концепцію «прив'язаної допомоги/ tied aid», яка визначає гуманітарну допомогу як засіб отримання економічних і / або політичних дивідендів (Jerma, 1991).

Варто зазначити, що в більшості досліджень йде мова саме про гуманітарну допомогу як фактор «залучення» реципієнта на свою сторону.

Тому вважаємо за необхідне відрізнити гуманітарну дипломатію і гуманітарну дію (допомога, місія, інтервенція), які не є тотожними поняттями. ГД стимулює гуманітарні дії, має на меті забезпечити гуманітарні дії і постає як певна умова ефективності гуманітарної допомоги. Отже, гуманітарна дипломатія покликана доносити інформацію щодо ситуації в країнах/регіонах, що потерпають від конфліктів чи стихійних лих, щодо кризового становища вразливих груп населення, і разом з тим стимулювати гуманітарні дії. В умовах швидкого доступу до даних, важливо також зазначити про необхідність надійних даних для здійснення гуманітарної дипломатії, тому країни чи міжнародні організації часто заручаються підтримкою неурядових організацій (Altunisik, 2023).

Дипломатична функція в гуманітарній діяльності є інструментом, який часто гарантує, що гуманітарна дія може бути здійснена в першу чергу, і що вона належним чином реалізована та підтримується (Grace, 2016).

Практика дипломатії в гуманітарній діяльності все частіше відзначається як рушійний фактор в гуманітарній ефективності, і хоча визнання важливості дипломатії та адвокації повільно зростає, гуманітарній системі все ще бракує зосередженості, стратегії та міжвідомчої координації (Stoddard, Harmer, Haver, Taylor, & Harvey, 2015). Координація залежить від дипломатії, тобто спілкування, представництва, адвокації, діалогу і переговорів з урядами, організаціями та партнерами (On the Road, 2015).

Аналіз співвідношення ключових слів.

З метою визначення головних тематик досліджень в сфері гуманітарної дипломатії з допомогою

гіпотези, щодо спроби реалізації власних інтересів через гуманітарну дипломатію і використання гуманітарної дипломатії, яка на ряду з публічною і культурною дипломатією стає інструментом «м'якої сили» і чинником позитивного іміджу країни/міжнародної організації (Gong, 2021). Тут варто згадати Саймона Анхольта, який зазначав, що привабливий імідж на світовій арені буде мати та країна, чий внесок у глобальний стійкий розвиток буде помітним для світової громадськості (Anholt, 2021). Гуманітарна допомога, яку країни надають іншим країнам включається в перелік складових публічної дипломатії, разом із освітніми та культурними ініціативами (Rakhmat, & Aswar, 2023). Включення в кластер «ООН» свідчить про наголос на багатосторонній дипломатії та співпраці в рамках міжнародної спільноти. Кластеризація цих ключових слів відображає цілісне розуміння практики публічної дипломатії і її завдань з формування в тому числі позитивного іміджу країни, що охоплює як традиційні державоцентричні підходи, так і нові форми дипломатії, спрямовані на залучення недержавних акторів і сприяння гуманітарній співпраці.

Таким чином, бібліографічне мапування та аналіз ключових слів виявив зв'язок понять гуманітарна дипломатія та національний інтерес у контексті м'якої сили та формування позитивного іміджу країни, що сприяє розбудові стійких відносин між країнами та досягнення зовнішньополітичних цілей.

Висновки.

В сучасному науковому дискурсі (наукометрична база Scopus), гуманітарна дипломатія виступає як ключовий аспект міжнародної співпраці, передумовою гуманітарних дій. Гуманітарна дипломатія розглядається в контексті примату прав людини та виходу за межі традиційної правосуб'єктності держав. Вона характеризується поверненням до філософії

моралі та ціннісних орієнтирів, ставлячи людину та гуманітарні принципи в центр своєї стратегічної мети. Саме через таку конотацію гуманітарна дипломатія виступає інструментом реалізації «м'якої сили» держави і відіграє ключову роль в становленні позитивного іміджу країни.

Гуманітарна дипломатія, з одного боку, дозволяє державі максимально просувати свої інтереси за кордоном, розширюючи комунікативні та політичні можливості впливу. Застосування нових інструментів допомагає посилити класичні дипломатичні інститути. З іншого боку, гуманітарна дипломатія слугує ефективним засобом глобального діалогу, ґрунтуючись на принципах прав людини, міжнародному гуманітарному праві, толерантності та культурі світу, що є необхідним для реалізації цілей сталого розвитку, відповідального глобального управління та майбутнього співіснування.

Незважаючи на те, що гуманітарна дипломатія не вирішує системні протиріччя та конфлікти, що виникають на їх основі, вона відіграє ключову роль у відновленні соціумів після зовнішніх потрясінь, мінімізації можливих збитків і подальшого розвитку. Активна участь у гуманітарній дипломатії може стати конструктивним внеском країни в світові відносини, сприяючи сприйняттю її як позитивного актора в глобальному співтоваристві.

Для подальших досліджень рекомендується глибше вивчення кожного з кластерів та збір додаткових статистичних даних і якісних характеристик для належного аналізу, дослідження залежності величини гуманітарної допомоги і іміджу і репутації країни в тій чи іншій країні, рівня впливу країни. Також важливим є фокус на трансформації ООН як ключового суб'єкта гуманітарної багатосторонньої дипломатії, адаптація якої є важливою для ефективного вирішення глобальних викликів і підтримки сталого розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Балануца, О. (2022). *Родзинки дипломатії: навчальний посібник*. Дніпро: Середняк Т. К.
- Вікторов, К., Бажан, Я., & Ковтун, О. (2021). Еволюція концепції та складові гуманітарної дипломатії. *Науково-теоретичний альманах Грані*, 24(7-8), 77-86. <https://doi.org/10.15421/172180>
- Alberto, A., & Dollar, D. (2000). Who Gives Foreign Aid to Whom and Why? *Journal of Economic Growth*, 5(1), 33-63. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/40216022>
- Aleessawi, N., & Djaghrouri, L. (2023). A Legal - Communicative Reading of the International Diplomacy Behavior Towards Refugees. *Journal of Statistics Applications & Probability*, 12(03), 1109-1121. DOI:10.18576/jsap/120319
- Altunisik, M. B. (2023). Humanitarian diplomacy as Turkey's national role conception and performance: evidence from Somalia and Afghanistan. *Southeast European and Black Sea Studies*, 23(3), 657-673. DOI: 10.1080/14683857.2022.2131978
- Anholt, S. (2022). *Thesis on webinar "Soft power and public diplomacy in times of war"*. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=LE3THP5w0zk>
- Ayasreh, E. (2023). Humanitarian Diplomacy Strategy for Syrian Refugees and its Effect on Jordan's Foreign Policy. *Journal of Liberty and International Affairs*, 9(1), 175-188. <https://doi.org/10.47305/JLIA2391178a>
- Berthelemy, J.-C. (2006). Bilateral Donors' Interest vs. Recipients' Development Motives in Aid Allocation: Do All Donors Behave the Same? *Review of development economics*, 10(2), 179-194. DOI: 10.1111/j.1467-9361.2006.00311.x
- Bowden, M., & Metcalfe-Hough, V. (2020, November). *Humanitarian Diplomacy and Protection: Advocacy in an Age of Caution*. Briefing Note, Humanitarian Policy Group.